

History

Beshumi Ruins of the Settlement Near the Goderdzi Pass (Results and Perspectives of Ethno-Archeological Survey)

Nugzar Mgeladze^{*}, Goderdzi Narimanishvili^{},
Nino Shanshiashvili^{**}, Temur Tunadze[§], Kakhaber Kamadadze^{§§}**

^{*} Batumi Shota Rustaveli State University, Batumi, Georgia

^{**} National Museum of Georgia, Tbilisi, Georgia

[§] The Teaching University of Saint Tbel Abuserisdze, Batumi, Georgia

^{§§} Researcher of Gonio-Apsarus Archaeological-Architectural Museum and Sanctuary, Batumi, Georgia

(Presented by Academy Member Lia Melikishvili)

Goderdzi Pass is situated on Arsiani ridge at the source of the river Dzindze of the right tributary of Kvabliani at the height of 2025 meters. Goderdzi Pass is located at the crossroad of Georgian historical provinces Samtskhe and Ajara. Accordingly it is a buffer zone of the population of the Mtkvari and the Chorokhi basin, from which both sides are connected to the regions of the Black Sea on one hand and to the regions of the Caspian Sea on the other hand by the relevant communication roads. That is what the transit trade was developed and cultural values passed on by Goderdzi Pass. Therefore the territory situated between the Black and the Caspian Seas was an important communication zone in the history. The region placed between the old Anatolian civilizations and the Northern nomadic tribes was the meeting place for the cultures. The Caucasian ridge itself played the significant role representing the natural border and the border between two different cultures as well. In that territorial entity the strategic location of Goderdzi Pass had to condition the settlement of the people. Especially in the coniferous forest zone of Beshumi paved cart and horse roads are confirmation to it. In the Early and High Middle Ages the communication between the population of the Black Sea and the river Chorokhi Basin was developed by that way. The residents of the cyclopean underground dwellings of Goderdzi Pass must have been the warranty to the safe traffic and caravan escorts at the same time. © 2024 Bull. Georg. Natl. Acad. Sci.

Goderdzi Pass, Arsiani Ridge, Ajaristskali, Chorokhi Samtskhe, Ajara, Beshumi, settlements, Nakalakari

Goderdzi Pass is situated on the Arsiani Ridge, at the source of the Ajaristskali River, between Samtskhe and Ajara. Goderdzi Pass, located on the watershed ridge of the Black Sea and Caspian Sea Basin, has been one of the most important trade-

transit routes since the ancient times. Thus, its strategic location stipulated the fact that the ongoing political and economic processes were constantly reflected on this region. This opinion is proved with the ruins of settlements of different

periods, which were found in the surroundings of the Goderdzi Pass. With the abundance of ancient settlements, the resort of Beshumi is particularly distinguished.

The interest of scientific circles about the ruins located near the resort of Beshumi was first shown in the 50s of the 20th century [1: 48, 49; 2]. In the 1960s, a group of staff of the Batumi Scientific-Research Institute of the Georgian Academy of Sciences visited the Beshumi surroundings and raised the issue of studying the ruins of the old settlements. In 1972, the archaeological expedition of the southwestern Georgia of the same institute carried out prospecting works near Beshumi and marked a number of ruins of the medieval times. According to the expedition reporting materials, it is thought that there might have been the settlement of human beings of the 7th-6th millennia BC, a new Stone Age, Neolithic era in Beshumi area. There was also the opinion that there might have been the settlements of the Eneolithic-Copper Ages in this zone [3-7]. In 1995-1999, the expedition of the Batumi Scientific-Research Institute renewed the works on the territory of Beshumi and Goderdzi Pass. This time the purpose was to study material and spiritual culture, economic life and social relationships of the local population. At the same time, special attention was paid to the old settlements of the Beshumi forest area, where small archeological excavations were carried out [8-12]. In 2018 Batumi Shota Rustaveli State University resumed studying of Beshumi ruins of settlements within the target scientific research project – “Goderdzi Pass History and Ethno-archeology”.

Archaeological works were carried out within the framework of Targeted Scientific Research Project “Goderdzi Pass and Ethno-archeology” by Batumi State University 2018. The resort Beshumi is located 7 km away from Goderdzi Pass in the Potskhovi Gorge, in the headwaters of the “Beshumis Tskali” – the right affluent of the River Dzindze. The selected old settlements are located within 2-3 kilometers away in the North-East of

Beshumi resort. Nowadays they are called as “Nakalakari” – archaeopolis. There is a cemetery at the end of the “Nakalakari”, which is known by the name of “Meselughi”. The settlements are located at an elevation of 1850-1900 meters above the sea level, on the eastern slopes of the Goderdzi Ridge in the Arsiani Mountains.

“Nakalakari” is covered with coniferous forest. It combines three settlement and cemetery hills near the “Didiieilis Tskali” – a left affluent of the river BeshumisTskali. The settlement is composed of large complexes that are located in one straight line of the three elevated hills. These hills are 100-150 meters away from each other. They are connected to each other with a paved path. This road crosses the “Nakalakari” from the southwest to the north east. The prospecting works showed that the old bullock cart roads, besides “Nakalakari”, connected the other neighborhood settlements of the valley.

All three hills were originally natural, with the residential and industrial spaces, as well as residential housing complexes built into their slopes. The walls of the constructions were built with large, poorly processed, or crushed stones. All buildings have a flat roof. The stone and wooden binding joists are based on the stone walls. After finishing the constructions the ground was powdered in such a way that only the front side can be seen. The height of these ground stacks varies between 3-5 m. Such formed hill center is a big square that was designed for the public and agricultural needs of the residents of the hills. At the edges of the square, there were chimneys. The above mentioned road ran through the squares of the each hill. Thus, the roof of each complex was flat and was a continuation of the central square of the settlement.

The biggest square is on the third hill and probably it was the center of the settlement. The squares of other residences also had the function of “district”. There are precisely the residential complexes located around them, which are built with basalt pieces and, sometimes, unprocessed

stones. The first row of the walls in the rooms was built with double orthostatic covering of basalt tiles. Their inner space is filled with a mixture of stone pieces and ground. The second row of the walls was built with horizontally laid bigger basalt unprocessed stones. In both cases the walls are built without mortar. Planning was made in common principle. As it seems the inhabitants of the settlements lived in terraced and crowned houses.

Selecting the hill for the population enabled the locals to arrange their mud-huts by cutting vertically the slopes of the hill. The hill was vertically cut and the stone walls were built, while there was no stone construction around the hill. They must have had a self-defense function. Each residential complex consisted of several large and small rooms. These rooms were for different purposes, where both the living and agricultural parts were allocated. At this stage of the research has been found a modeled round clay hearth on the floor, three-stoned hearth, bread bakery and attached ceramic materials.

The materials obtained in the ruins of settlement near Beshumi, for example, a diversely glazed clay vessel, show that the settlement was mainly functioning in the 11 th-13 th centuries. It was not a seasonal but permanent residence, the population of which mainly led cattle-breeding and farming.

All the facts indicate that the Beshumi residences (“Nakalakari”, “Vashlobi”, “Leknari”, “Kveruli”, “Pantnari”, “Lodidziri”) and their out-bound routes were one of the important sectors of the road – “Silk Road” involved in the international trade transit system. In this way the Mtkvari Gorge and accordingly Kartli, connected with Chorokhi Gorge and the population of the Black Sea region.

Thus, the ruins of settlement near Beshumi is a monument to XI-XIII centuries, which was actively involved in the economic life of South Georgia.

The research was carried out within the framework of the project – “Goderdzi Pass History and Ethnoarchaeology“, funded by the Batumi Shota Rustaveli State University.

ისტორია

გოდერძის უღელტეხილის ბეშუმის ნამოსახლარები (ეთნოარქეოლოგიური კვლევის შედეგები და პერსპექტივები)

ნ. მგელაძე*, გ. ნარიმანიშვილი**, ნ. შანშაშვილი**, თ. ტუნაძე§,
კ. ქამადაძე§§

* შოთა რუსთაველის ბათუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათუმი, საქართველო

** საქართველოს ეროვნული მუზეუმი, თბილისი, საქართველო

§ ტბელ აბუსერიძის სასწავლო უნივერსიტეტი, ბათუმი, საქართველო

§§ აჭარის კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის სააგენტოს გონიო-ავსაროსის მუზეუმი და ნაკრძალი, ბათუმი, საქართველო

(წარმოდგენილია აკადემიის წევრის ლ. მელიქიშვილის მიერ)

გოდერძის უღელტეხილი მდებარეობს არსიანის ქედზე, ზღვის დონიდან 2025 მეტრის სიმაღლეზე, ქვაბლიანის მარჯვენა შენაკადის, მდინარე ძინძეს სათავეში. იგი საქართველოს ორი ისტორიული პროვინციის – სამცხისა და აჭარის გზასაყარია, შესაბამისად, ორი დიდი მდინარის – მტკვრისა და ჭოროხის აუზის მოსახლეობის საკონტაქტო ბუფერულ ზონას წარმოადგენდა, საიდანაც მხარეები სათანადო კომუნიკაციებით – გზებით, ერთი მხრივ, ჭოროხ-აჭარისწყლით შავ ზღვას, ხოლო, მეორე მხრივ, მტკვრის ხეობით – კასპიის ზღვის აუზის რეგიონებს უკავშირდებოდა. სავაჭრო-ეკონომიკური ტრანზიტი და, ბუნებრივია, კულტურულ ფასეულობათა ურთიერთგადაცემა სწორედ გოდერძის უღელტეხილით ხორციელდებოდა. აქედან გამომდინარე, ისტორიულად, კასპიისა და შავ ზღვებს შორის მოქცეული ტერიტორია უმნიშვნელოვანესი საკომუნიკაციო ზონა იყო. ახლო აღმოსავლეთის – ანატოლიის ძველ ცივილიზაციებსა და ჩრდილოეთის ნომადურ ტომებს შორის მოქცეული რეგიონი კულტურათა შეხვედრის ადგილიც იყო. მნიშვნელოვან როლს კავკასიის ქედი თამაშობდა, რომელიც, ბუნებრივთან ერთად, რადიკალურად განსხვავებული კულტურების საზღვარსაც წარმოადგენდა. უხსოვარი დროიდან ამ დიდ არეალში გოდერძის უღელტეხილის სტრატეგიულ ადგილმდებარეობას ადამიანთა განსახლება უნდა განეპირობებინა, რასაც უღელტეხილის მიდამოებში, განსაკუთრებით, ბეშუმის წიწვოვან ტყიან ზონაში ძველი და უძველესი ნამოსახლარები და ნამოსახლარებს შორის გამავალი მოკირწყლული საცხენე და საურმე გზათა სისტემაც გვიდასტურებს. ადრე და განვითარებულ შუასაუკუნეებში სწორედ ამ გზით ხდებოდა შავი ზღვის და, შესაბამისად, მდინარე ჭოროხის აუზის მოსახლეობას შორის მიმოსვლა. გოდერძის უღელტეხილის მიწისქვეშა ციკლოპური საცხოვრებლების ბინადარნი სავაჭრო-საქარავნე გზებზე მიმოსვლის უსაფრთხოების უზრუნველყოფის გარანტი უნდა ყოფილიყვნენ და მოქარავნეთა გამცილებლის როლიც უნდა შეესრულებინათ. 2018 წელს საექსპედიციო

ჯგუფის მიერ ბეშუმის ზოგიერთ ნამოსახლარზე, უპირველესად, „ნაქალაქარზე“ განხორციელებულმა არქეოლოგიურმა გათხრებმა საინტერესო არტეფაქტები – კერები, თონე, კეცები, ჯამები, დოქები, ქოთნები, მრავალფრად მოჭიქული თიხის ჭურჭელი და მისთანანი გამოავლინა, რაც მოწმობს, რომ დასახლება განვითარებული იყო შუა საუკუნეების პერიოდში, კერძოდ, XI-XIII საუკუნეებში აქტიურად ფუნქციონირებდა და რეგიონის ცხოვრებაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა. იგი სეზონურისაგან განსხვავებული ადამიანთა მუდმივი საცხოვრებელი იყო, რომლის მოსახლეობა მესაქონლეობასა და მიწათმოქმედებას მისდევდა. ყველა ფაქტი მიუთითებს, რომ ბეშუმის ნამოსახლარები („ნაქალაქარი“, „ვაშლობი“, „ლეკნარი“, „ყვერული“, „პანტნარი“, „ლოდიძირი“) და მათზე გამავალი გზები საერთაშორისო სავაჭრო-სატრანზიტო სისტემაში ჩართული გზის – „აბრეშუმის გზის“ ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი განშტოება იყო, რომლითაც მტკვრის ხეობა და, შესაბამისად ქართლი, ჭოროხის ხეობასა და შავი ზღვისპირეთის რეგიონს უკავშირდებოდა. ამდენად, ბეშუმის „ნაქალაქარი“ XI-XIII საუკუნეების ძეგლია, რომელიც სამხრეთ საქართველოს ეკონომიკურ ცხოვრებაში მჭიდროდ იყო ინტეგრირებული და აქტიურად ჩართული.

REFERENCES

1. Chanturia V. D. (1954) About one unknown special ruins of settlement called “Nakalakevi” on the Goderdzi Pass – Theses of the VI Scientific Conference of Students of Pedagogical Institute of Georgia, Kutaisi.
2. Chanturia V. V. (1956) Education in Adjara, Batumi.
3. Inaishvili A., Kakhidze A., Grigolia A., Gogitidze S., Vashakidze N. (1973) The results of the work of the archaeological expedition in south-western Georgia. Field-archaeological research-search in 1972, theses, Batumi.
4. Inaishvili A. (1974) The results of the works of the archaeological expedition in south-western Georgia in 1972. Monuments of south-west Georgia, IV, Tbilisi.
5. Khakhutaishvili D. (1990) Sheets from the past of Adjara. Newspaper “Soviet Adjara”, N37, Batumi.
6. Grigolia G. (2007) Lower Paleolithic monument in mountainous Adjara. Essays about the history of South-West Georgia, I, Ajara, Batumi.
7. Gogitidze S. (2007) Mezolithic and Pre-Neolithic culture – Essays about the history of South-West Georgia, I, Ajara, Batumi.
8. Mgeladze N. (1998) Stone Stelae with Cross from Goderdzi Pass. *Journal Vine Cross*, 1, Tbilisi.
9. Mgeladze N. (1999) Stone Cross from Goderdzi Pass. Works of Batumi State University, III, Batumi.
10. Mgeladze N., Narimanishvili G. (2002) Ruins of settlements in Goderdzi Pass. Javakheti I, Akhaltsikhe.
11. Mgeladze N., Narimanishvili G. (2007) On transit routes of Ajaristskali Gorge – Iberia-Kolkheti: archaeological and historical research of classical and early Medieval period. *Journal of Otar Lortkipanidze Institute of Archeology*, №3, Tbilisi.
12. Narimanishvili G., Mgeladze N. (2011) Ajaristskali Gorge in the international trade-transit routes system of Georgia – Lingvo-Culturological Investigations, II, Batumi.

Received May, 2024